

ne verildi (12 Receb 921 / 22 Ağustos 1515). Fakat birkaç ay sonra Diyarbekir yöresinden gelen olumsuz haberler sebebiyle padişah tarafından vezîriâzamla birlikte azledilip Yedikule'ye kapatıldı. Aynı günün akşamı yeni sadrazaman aracılığı ile hapis çıkarılan Pîrî Mehmed Paşa bir ay sonra padişahın Mısır seferine gidişi dolayısıyla İstanbul muhafızlığına getirildi (Cemâziyelevvel 922 / Haziran 1516). Güneydoğu Anadolu ve Suriye fethinin ardından kurulan Arap ve Acem kazaskerliği görevini de üstlendi. İstanbul muhafızıyken aldığı önlemlerle Mısır'daki ordunun maaş problemini halletti, kısa sürede hazırlattığı seksen iki parça gemiyle ordunun ihtiyacı olan erzakı ve iki büyük topu Mısır'a gönderdi. Yavuz Sultan Selim'in Vezîriâzam Yûnus Paşa'yı idam ettirmesinden sonra Şam'a gelmesi istenen Pîrî Mehmed Paşa 13 Muharrem 924'te (25 Ocak 1518) vezîriâzamlığa getirildi. Yavuz Sultan Selim, İstanbul'a dönüşü sırasında bir miktar askerle onu Diyarbekir yöresinde bıraktı. Burada kaldığı sırada Güneydoğu Anadolu'da İran nüfuzunu ortadan kaldırmaya çalıştı ve Kuzey Irak'ta bazı yerleri ele geçirip fethedilen bölgelerin tahririni yaptırdı.

Pîrî Mehmed Paşa, Yavuz Sultan Selim'in vefatına kadar vezîriâzamlık görevini koruduğu gibi Kanûnî Sultan Süleyman'a da üç yıla yakın vezîriâzamlık yaptı. Bu süre içinde bazı önemli olayların çözümünde rol oynadı. Belgrad'ın Avrupa'nın kilidi olması dolayısıyla mutlaka fethedilmesi gerektiği yolunda yeni padişahı sürekli teşvik etti ve buraya öncelik verilmesi görüşünü savundu. Belgrad kuşatmasına katılarak kalenin ele geçirilmesinde yararlılık gösterdi (Ramazan 927 / Ağustos 1521). Ertesi yıl Rodos'un zaptı hususunda toplanan divanda buranın da mutlaka alınması gerektiğinde ısrar etti. Rodos seferine karar verildiğinde padişahla birlikte kuşatmaya katıldı. Rodos Kalesi'nin kuşatılması işi uzayınca sefere serdar olarak tayin edilen damadı Mustafa Paşa görevinden alınıp yerine Pîrî Mehmed Paşa'nın rakibi Ahmed Paşa (Hain) getirildi. Rodos'un alınmasında vezîriâzamanın önemli rolü olduysa da ikinci vezir Ahmed Paşa'nın padişah üzerindeki baskısı yüzünden zor durumda kaldı. Sefer dönüşü, vaktiyle Mısır'dan İstanbul'a sürülmüş memlük ileri gelenleri, sanatkârları ve ulemâsının serbest bırakılması esnasında onlardan rüşvet aldığı gerekçesiyle hakkında soruşturma açıldı. Rumeli ve Anadolu kazaskerlerince yapılan tahkikat neticesinde suçlu

Pîrî Mehmed Paşa'nın Silivri'de inşa ettirdiği külliye'nin haziresindeki mezarı

bulundu. Bunda vezîriâzam olmak isteyen Ahmed Paşa'nın parmağı olduğu, kararı veren kazaskerlerden Fenârîzâde Muhyiddin Çelebi'nin Ahmed Paşa'yı desteklediği ileri sürülür.

Bu durum, yaşlı vezîriâzamanın yerine yakın adamı olan İbrâhim Paşa'yı (Makbul) getirmek isteyen Kanûnî Sultan Süleyman'a niyetini gerçekleştirme fırsatı verdiği gibi Ahmed Paşa ekibinin beklentilerinin de başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açtı. Nitekim Pîrî Mehmed Paşa azledilerek yerine İbrâhim Paşa getirildi (13 Şâban 929 / 27 Haziran 1523). Ardından Mehmed Paşa vefatına kadar kalacağı Silivri'deki çiftliğine çekildi. Kanûnî'nin Alman seferinden dönüşünden sonra çiftliğinde vefat etti (939/1532 sonbaharı). Kabri Silivri'de yaptırdığı caminin hâziresindedir. Onun ölümünde yeniden padişah katında itibar kazanmaya başlamasından endişe eden İbrâhim Paşa'nın rolü olduğu ve Pîrî Paşa'nın oğlu Edirne kadısı Muhyiddin Mehmed Râşid Efendi'ye babasını zehirlettiği rivayet edilir.

Pîrî Mehmed Paşa kaynaklarda genellikle iyi bir devlet adamı olarak tanımlanır ve özellikle Yavuz Sultan Selim'e uzun süre vezîriâzamlık yapmış olması onun tecrübeli ve iş bilir bir şahsiyet olmasına yolculur. İlimiyeden yetişmesine rağmen savaşlarda ve kuşatmalarda askerî yeteneklerini de göstermiş ve kazanılan başarılarında önemli rol oynamış, donanmanın gelişmesinde ve İstanbul'da büyük bir tersane yapılmasında hizmeti görülmüştür. Tasavvufla yakından ilgilenen Pîrî Mehmed Paşa, Safevî tarikatına karşı olan mutasavvıflara büyük imkânlar sağlamış, özellikle Mevlevî ve Halvetîler'e sempati duymuştur. Kendisi âlim ve şair olduğu gibi bu sahada uğraşanları da korumuştur. Onun himayesine mazhar olanlar arasında Câfer

Çelebi, Kalkandelenli Sücüdî Çelebi ve Celâlzâde Mustafa Çelebi sayılabilir. Kaynaklarda "Remzi" mahlasıyla şiirler yazdığı ve bunları bir divançede topladığı belirtilirse de böyle bir eseri günümüze ulaşmamıştır.

İstanbul Zeyrek'te cami, mektep ve medrese; Çapa'da cami, imaret ve Halvetiyye hankahı; Hasköy'de mescid ve hamam; Yaya civarında ve Haliç sahilinde cami; Silivri'de cami, misafirhane, imaret, mektep ve medrese (bk. PİRÎ MEHMED PAŞA KÜLLİYESİ); Belgrad Kalesi'nde han, imaret; Konya'da cami, zâviye, hamam ve imaret; Aksaray'da mektep; Gülek Kalesi yakınında zâviye ve ribât; Tekirdağ Nail köyünde ve Bursa Pınarbaşı'nda mescid yaptırmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

T SMA, nr. E. 6142, E. 6608, E. 8043; Matrakçı Nasuh, *Süleymannâme*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1286, vr. 39^{a-b}; Kemalpaşazâde, *Tevârih-i Âli-Osmân*, X. Defter, TTK Ktp., nr. 66, vr. 6^b-7^b; Lutfi Paşa, *Târih* (nşr. Âlî Bey), İstanbul 1341, s. 300; Celâlzâde, *Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 22^{a-b}, 45^b, 60^b-62^a; a.mlf., *Selimnâme* (nşr. Ahmet Uğur - Mustafa Çuhadar), Ankara 1990, s. 220-221; Bostan Çelebi, *Süleymannâme*, TTK Ktp., nr. 18, vr. 12^a, 18^{a-b}, 36^b, 54^b; Feridun Bey, *Münşeât*, I, 509; Yusuf Küçükdağ, *Vezîr-i Âzam Pîrî Mehmed Paşa*, Konya 1994; a.mlf., II. *Bâyezid, Yavuz ve Kanûnî Devirlerinde Cemâlî Ailesi*, İstanbul 1995; Mehmed Zeki, "Pîrî Mehmed Paşa", *TTEM*, XVI/18[95] (1926), s. 325-350; Şerâfeddin Turan, "Pîrî Mehmed Paşa", *İA*, IX, 559-561.

YUSUF KÜÇÜKDAĞ

PİRÎ MEHMED PAŞA, Ramazanoğlu (ö. 974/1567)

Ramazanoğulları beyi
ve Osmanlı devlet adamı.

Adana merkezli bir beylik olan Ramazanoğulları Beyliği'nin Osmanlı idaresi altına girmesinden sonra sancak beyliğini irsen sürdüren Ramazanoğulları ailesine mensup olup 916 (1510-11) yılında vefat eden Halil Bey'in oğludur. Ramazanoğulları Beyliği'nin bir sancak haline getirilmesi üzerine sancak beyi tayin edilen Halil Bey'in kardeşi Mahmud Bey'in 922'de (1517) Ridâniye'de şehid olmasından ardından yerine Pîrî Bey'in kardeşi Kubâd Bey getirilmiştir. Daha sonra Pîrî Bey sancak beyliğini ele geçirip kardeşleri Kubâd, Dâvud, Korkut ve Mahmud'a Rumeli'de zeâmet verdirerek onları uzaklaştırdı. Bu şekilde eski Ramazanoğulları Beyliği'nin sınırlarını kapsayan Adana sancağının özel statüde (ocaklık, hâkimlik) yöneticisi oldu.

Hayatının ilk yılları hakkında fazla bilgi yoktur. Resmî Osmanlı kayıtlarından 926'

dan (1520) itibaren Adana sancak beyliğini yürüttüğü anlaşılır. İlk bilinen faaliyeti, 932'de (1526) Bozok bölgesinde isyan çıkaran Zünnün'a karşı Sivas Beylerbeyi Hüseyin Paşa ile birlikte harekete geçmesidir. Bunun ardından kendi bölgesi olan Çukurova'da ortaya çıkan ayaklanmaların bertaraf edilmesinde önemli rol oynadı. Ceyhan yakınlarındaki Berendi nahiyesinden Domuzoğlu, Tarsus'a bağlı Ulaş nahiyesinden Beğce (Yeğce / Yekçe) ve Karaisalı'dan Mustafa oğlu Velî Halife'nin ayaklanmalarını bastırdı. Özellikle bu sonuncu isyan sırasında Tarsus Kalesi'ne kapanan âsileri buradan çıkarmayı başarmış, bu bölgedeki hizmetleri sebebiyle Kanûnî Sultan Süleyman'ın takdirini kazanmıştı. Vezîriâzam İbrâhim Paşa hizmetlerinden dolayı onu İstanbul'a çağırttı. Pîrî Bey İstanbul'da padişahın huzuruna çıktı ve kendisine hil'at giydirildi. Adana'ya dönüşünde hastalandı, onun bu durumundan istifade eden Üzeyir sancağı beyi Ahmed'in kardeşinin oğlu Seydi yeni bir isyan başlattı. Pîrî Bey 1500 askeriyile onun üzerine yürüdü. Ayas'ı terkeden âsiler kaçarak Kadırlı taraflarında İnciryemez adlı bir başka âsi ile birleşti. Pîrî Bey, Kozan yöresinde bunları dağıtmaya muvaffak oldu (935/1529).

Pîrî Bey bu başarılarının da etkisiyle daha sonra Karaman beylerbeyliğine getirildi (948/1541). Ardından Şam beylerbeyi oldu. 951'de (1544) düşünülen bir sefer için Belgrad'a çağrıldı. Şam'da iken bölgenin asayişini sağlamaya çalıştı. Hükümet merkezine eyaletin durumuyla ilgili rapor gönderdi (*Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E. 12321 Mühimme Defteri*, s. 181-182, 343-344, 348-350). Daha sonra tekrar Adana'ya döndü. 1548'deki ikinci İran seferi sırasında Karaman beylerbeyi sıfatıyla hizmet gördü. Erzurum Beylerbeyi Tekeli Ulama Paşa ile birlikte Van Kalesi kuşatmasında bulundu (955/1548). Pîrî Paşa bu sırada yeniden Şam beylerbeyi oldu. 956 (1549) tarihli bir belgede Adana hâkimi diye anılmış ve Şam beylerbeyi olarak zikredilmiştir. Ardından Nahcivan seferine katıldığında Adana sancak beyi idi. 7 Cemâziyelâhîr 960'ta (21 Mayıs 1553) Kızıltepe mevkiinde Kanûnî Sultan Süleyman'ın ordusuna katıldı. Bundan sonra ölümüne kadar Adana beyliğinde bulundu. 966'da (1559) Şehzade Selim ile Şehzade Bayezid arasında cereyan eden Konya savaşında Selim'in yanında yer aldı. 973'te (1566) Sigetvar seferi sırasında Kayseri'nin muhafazası ile görevlendirildi. 974'te (1567) Adana sancağı oğlu Derviş Mehmed'e verildi. Vefatının da bu sıralarda

olduğu bilinmektedir. Mustafa Âlî Efendi onun 976'da (1568) öldüğünü bildirirse de 975'te (1567) kendisinden "merhum" diye söz edilir (BA, MD, nr. 7, hk. 342, 372). Vefatında yaşının doksanın üzerinde olduğu belirtilir.

Kaynaklarda daima övgü ile zikredilen Pîrî Paşa'nın etrafında bir kültür çevresi oluşturduğu, döneminin ünlü şair ve sanat adamlarınca bir hâmi olarak görüldüğü anlaşılır. Tarihçi Celâlzâde Mustafa eserinde ondan sitayişle bahseder. Kendisine damat yapmak istediği Mustafa Âlî de onun hakkında takdîrîkâr ifadelerle yer verir. Babası ve kendisiyle ilgili ondan dinlediklerini aktararak Kanûnî Sultan Süleyman'ın kendisine beyzade diye hitap ettiğini nakleder (*Kühû'l-ahbâr*, IV, 58-60). Pîrî Paşa'nın 946-962 (1539-1555) yılları arasında düzenlediği sekiz vakfiye ile babasından devraldığı Ramazanoğulları vakfının gelirlerini arttırmış, Adana'da ulucami yanında büyük bir imarethâne (aşevi) açtırmıştır. Yağ Camii içinde bulunan Yeni-medrese de onun eseridir. Adana'da daha başka hayratı da vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E. 12321 Numaralı Mühimme Defteri (nşr. Halil Sahillioğlu), İstanbul 2002, s. 181-182, 343-344, 348-350; Celâlzâde, *Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 158^b, 162^{a-b}; Âlî Mustafa Efendi, *Kühû'l-ahbâr*, İstanbul 1277, IV, 58-60; Peçuyî İbrâhim, *Târih*, I, 391, 450; Münecimbaşı, *Sahâifü'l-ahbâr*, III, 172; Enver Kartekin, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*, İstanbul 1979, tür.yer.; Kasım Ener, *Tarih Boyunca Adana Ovasına (Çukurova'ya) Bir Bakış*, İstanbul 1986, tür.yer.; Naci Kum, "Ramazanoğulları Tarihi ve Adana Şehrindeki Eserleri", *Görüşler*, sy. 35, Adana 1941, s. 6-8, 22-23; Faruk Sümer, "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar (Fetihden XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", *TAD*, I/1 (1963), s. 1-113; a.mlf., "Ramazan-Oğulları", *İA*, IX, 618.

YILMAZ KURT

PİRÎ MEHMED PAŞA KÜLLİYESİ

İstanbul Silivri'de
XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde
inşa edilen külliye.

Pîrî Mehmed Paşa tarafından yaptırılan külliye 2 Receb 927 (8 Haziran 1521) tarihli Arapça vakfiyesinden anlaşıldığına göre cami, medrese, misafirhane, imaret, yemekhane, sıbyan mektebi, mutfak, kiler, fırın, odunluk, imaret hanı (ahır), dükkânlar, çeşitli hizmetler için odalar, muvakkithâne ve hazîreden oluşmaktaydı. Bu tesisler günümüze cami, han, sıbyan mektebi ve muvakkithâne ulaşmıştır.

Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen cami zâviyeli / tabhâneli planda yapılmıştır. Önde dört sütuna oturan mukarnas başlıklı, beş sivri kemerli açıklıklı son cemaat yerinin iki yanı pencereli bir duvarla kapatılmıştır. Üzeri pandantiflerle geçişleri sağlanan beş kubbe ile örtülü olup orta birim diğerlerine göre biraz yüksek tutulmuştur. Orta kemer üstünde yapının 1313'te (1895-96) tamir gördüğünü belirten bir kitâbe mevcuttur. Mihrap ekseninde yer alan ve hafifçe öne çıkıntı yapan cümle kapısı üzerinde kelime-i şehâdet ile 937 (1530-31) yılını gösteren kitâbe vardır. Geniş bir avlunun ortasında birkaç basamakla çıkılan yüksek bir set üstünde inşa edilen cami 1961-1971 yılları arasında vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır.

Harimde kare planlı orta mekân 11,90 m. çapında bir kubbe ile örtülmüş, kubbe dıştan kurşun kaplı olup köşelere birer payanda kemeriyle bağlanarak takviye edilmiştir. Alt sırada sivri kemerli alınlıklı ve dikdörtgen açıklıklı, üst sırada sivri kemerli açıklıklı pencerelerle harim aydınlanmaktadır. Mihrap bölümü öne doğru çıkıntılı olup üzeri yarım kubbe ile örtülmüştür. Bu bölüm orta mekâna büyük bir sivri kemerle bağlanmaktadır. Üstte bir dizi palmiye sonlanan mihrap mukarnaslı yaşmaklıdır ve çokgen bir niş olarak düzenlenmiştir. Orta mekânın iki yanında kare planlı ve kubbe ile örtülü küçük birer zâviye / tabhâne yer almakta, bunlara dıştan ve içten birer kapı ile geçiş sağlanmakta-

Pîrî Mehmed Paşa Camii - Silivri / İstanbul

